

วิจารณ์และแนะนำหนังสือ

Allen D. Jedlicka, *Organization for Rural Development : Risk Taking and Appropriate Technology* (New York : Praeger Publishers, 1977. 170 + XVI pp.)

หนังสือเล่มนี้มุ่งความสนใจไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีทางการผลิตที่เหมาะสมต่อการพัฒนาท้องถิ่นชนบท แต่ประเด็นหลักมิได้อยู่ที่การวิเคราะห์หรือวิพากษ์ว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสมควรจะเป็นอย่างไร ข้อเสนอหลักของหนังสือมุ่งตรงไปที่ประเด็นของการประยุกต์ วิจัยการทางการบริหารที่จะเลือกอำนาจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชนบทอย่างจริงจัง ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่า การจัดทำระบบใหม่เพื่อจำแนกแจกจ่ายบริการให้แก่ชาวชนบท (New Delivery systems) มีความสำคัญยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีการผลิตของชาวนาชาวไร่ กับย่ำว่าถ้าหากไม่สามารถจัดระบบดำเนินงานหรือสร้างองค์การทางการบริหารที่เหมาะสมขึ้นในท้องถิ่น ปัญหาเรื่องความขัดแย้งเกี่ยวกับความได้เปรียบเสียเปรียบจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็จะเกิดขึ้นจนทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีอคติต่อวิทยาการใหม่ ๆ ได้

ผู้เขียนซึ่งเป็นรองศาสตราจารย์ที่ *Organizational Behaviour* อยู่ที่ *University of Northern Iowa* และมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางทางการวิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนา จึงเสนอแนวความคิดและวิธีการในอันที่จะใช้บทบาททางการบริหารเข้ามาช่วยให้การปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนปูพื้นฐานเบื้องต้นด้วยการตั้งฐานคิดว่า การพัฒนาชนบทในประเทศด้อยพัฒนาประสบกับภาวะสับสนยิ่งในปัจจุบัน จนจำเป็นที่จะต้องทำการพลิกฟื้นระบบดำเนินงานที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียใหม่ ข้อเสนอแนะในขั้นแรกของผู้เขียนได้แก่ความคิดที่ว่า ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในภาคเกษตรกรรมด้วยการอัดฉีดแนวความคิดและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปในสังคมชนบทมิได้

ขึ้นอยู่กับเพียงการส่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานพัฒนาซึ่งได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพิเศษทางการบริหาร พฤติกรรมศาสตร์และเทคนิคอื่น ๆ ออกไปแนะนำชักจูงประชาชนเท่านั้น ตัวแปรสำคัญที่ควรพิจารณาคงคู่ไปด้วยกันได้แก่ระบบดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องนี้อย่างใกล้ชิดอันได้แก่ การกำหนดนโยบายที่แน่นอนชัดเจน ความจำเป็นเร่งด่วนในการปฏิรูปองค์การให้สอดคล้องกับจุดหมายของนโยบาย การจัดตั้งหรือปรับปรุงศูนย์งานวิจัยและพัฒนา (R and D Centers) ให้มีประสิทธิภาพและการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนที่เหมาะสมต่อการดำเนินงานทั้งหมด

จากนั้นผู้เขียนจึงอภิปรายถึงปรัชญาทางการบริหารและแนวความคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ที่อาจใช้เป็นแนวทางในการวางระบบจำแนกแจกแจงเทคโนโลยีสมัยใหม่ แนวความคิดหลักที่ผู้เขียนใช้ได้แก่ **Humanistic--Democratic and Participative Management** หรือ HDP ซึ่งเริ่มจากความเชื่อมั่นว่าชาวชนบทจะต้องมีบทบาทในการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีใด ๆ ที่เหมาะสมกับการปรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตน ทฤษฎีที่ผู้เขียนเสนอได้แก่ความคิดของ Warren Bennis ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วจะเกิดขึ้นได้โดยใช้ปรัชญาทางการบริหารแบบประชาธิปไตยหรือหลัก HDP เพราะแนวความคิดนี้คำนึงถึงความสำคัญในเรื่องความขัดแย้งส่วนบุคคลที่อาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกประเภท หลักฐานที่สนับสนุนข้อเสนอนี้ได้แก่ตัวอย่างจากโครงการพัฒนาชนบทในประเทศแถบลาตินอเมริกาที่ช่วยยืนยันว่า การใช้ระบบบริหารที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดหน่วยงานแบบรวบอำนาจจะนำไปสู่การยึดยึดเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมให้กับท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความยุ่งยากสับสนในการจัดระเบียบทางสังคมภายหลังอีกด้วย

มีข้อที่น่าสังเกตว่าทฤษฎีที่ผู้เขียนใช้ก็ยังคงจำกัดวงอยู่กับแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ค่อนข้างจะคุ้นเคยกันคือ แนวความคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมในการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **individual and group motivation theories** ของ Abraham Maslow และ Douglas McGregor เป็นต้น

ในความคิดของผู้เขียนการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีจะมีประสิทธิผลสูงสุดได้ นั้นจำเป็นที่จะต้องให้มีการจัดตั้งกลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็ก (Small work groups) ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 100-150 คนขึ้นไปในระดับหมู่บ้าน กลุ่มดังกล่าวจะเป็นทั้งหัวหน้าและหน่วยรับ (recipient units) เอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเข้ามาใช้ ขณะเดียวกันกลุ่มเหล่านี้ก็ต้องสร้างสายเชื่อมโยงกับหน่วยงานพัฒนาระดับภูมิภาคอย่างใกล้ชิดด้วย สำหรับลักษณะของการบริหารงานภายในกลุ่ม ผู้เขียนตอกย้ำปรัชญาว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการบริหารของสมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ รวมทั้งข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการทำงานร่วมกัน ข้ออภิปรายในเรื่องนี้ประกอบด้วยการวิเคราะห์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็กที่จัดตั้งขึ้นโดยใช้พื้นฐานทาง HDP ผนวกกับตัวอย่างของโครงการพัฒนาชนบทในอินเดีย จีน เม็กซิโก และ อีคิวเตอร์

ปัญหาที่โครงสร้างของกลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็กเป็นเรื่องสำคัญที่ควรตระหนักคำอธิบายของผู้เขียนต่อคำถามที่ว่าทำอย่างไร จึงจะให้กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นดำเนินงานสอดคล้องประสานกันอย่างได้ผลก็คือ ความพยายามในอันที่จะจัดองค์การที่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างขอบข่ายของการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว ผนวกกับการเน้นความสำคัญของมนุษยพฤติกรรมในองค์การ แนวความคิดที่สนับสนุนข้อเสนอนี้ให้แก่ "ทฤษฎีหมุดเชื่อมโยง (Linking - Pin Organizational Structure) ของ Rensis Likert ที่ผู้เขียนเห็นว่ามุ่งเน้นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือภายในกลุ่ม และให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สอดคล้องต้องกันกับแนวคิดของ Bennis ที่ผู้เขียนเสนอไว้แล้วในขณะเดียวกันผู้เขียนก็ยังได้ย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน (integrated rural development systems) ซึ่งต้องอาศัยการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานพัฒนาทั้งในแนวราบ (horizontal coordination) และในแนวตั้ง (vertical connection) ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานพัฒนาจึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีความรู้เข้าใจและคุ้นเคยกับการปรับใช้แนวความคิดแบบหมุดเชื่อมโยงอย่างรู้แจ้งตลอด

ในการทำงานกับชาวนาชาวไร่ ปัญหาหลักที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ต้องเผชิญก็คือ ทำอย่างไรจึงจะให้กลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็กสามารถแก้ปัญหาเรื่องการตัดสินใจภายใต้ภาวะการเสี่ยง การหลีกเลี่ยงผลเสียจากภาวะสุ่มเสี่ยง และการสร้างความเชื่อมั่นในอันที่จะเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำสิ่งใหม่เข้ามาใช้กรณีเหล่านี้ผู้เสนอเทคนิคทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานพัฒนาควรทำความเข้าใจเพื่อให้การทำงานร่วมกับกลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็กเป็นไปอย่างราบรื่น กับสามารถควบคุมสภาพหรือภาวะสุ่มเสี่ยงได้โดยไม่ลำบากต่อการกำหนดทางเลือกในการตัดสินใจ

ถึงแม้ว่าเทคนิคที่ผู้เขียนเสนอในเรื่องการหลีกเลี่ยงภาวะสุ่มเสี่ยงจะเป็นข้อเสนอธรรมดา กล่าวคือ ผู้เขียนย้ำว่าปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้กลุ่มสามารถควบคุมสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกองค์การได้แก่ (1) การเสริมสร้างภาวะผู้นำ (2) การสร้างความคุ้นเคยและใกล้ชิดกับปัญหา (3) การแจกแจงความรับผิดชอบที่ชัดเจนและ (4) การคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมภายในสังคมนั้น แต่การยกตัวอย่างประกอบเรื่อง และการเสนอแนวทางการจัดองค์กรที่ชัดเจนทำให้ข้อเสนอของผู้เขียนมีจุดเด่นมากขึ้นและง่ายต่อการทำความเข้าใจมากกว่าหนังสือทางพฤติกรรมศาสตร์ประเภทเดียวกัน

ในตอนท้ายสุดของหนังสือ ผู้เขียนบิตเบนความสนใจของผู้อ่านไปสู่ทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกละเลยเสมอมาในการพัฒนา คือ “บทบาทของผู้หญิง” ในการเสริมสร้างการปฏิบัติงานกลุ่มผู้เขียนเองก็ยอมรับอย่างหน้าชื่นตาบานว่าถึงแม้เรื่องนี้จะไม่ตรงกับข้อใหญ่ใจความที่เสนอไว้แล้วโดยตรงก็ตาม แต่ก็มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะชักจูงให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามว่าผู้หญิงจะเป็นผู้กำบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาหรือสร้างปัญหาในระยะยาวได้ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงจะเป็นผู้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการยอมรับความรู้ความคิดใหม่ด้วยการให้การศึกษาอบรมบุตรหลานของตน ผู้หญิงในท้องถิ่นชนบทจึงน่าจะได้รับ ความสนใจทั้งจากผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานกับกลุ่มปฏิบัติงานขนาดเล็กด้วย

โดยสรุปแล้วข้อเสนอของผู้เขียนตลอดเล่มคือ การย้ำว่าการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนามีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท นัก

พัฒนาจะต้องรู้จักวิธีทั้งทางพฤติกรรมศาสตร์และเทคนิคในการติดต่อสื่อสารกับต้องปฏิบัติงาน โดยอาศัยพื้นฐานหรือปรัชญาทางการบริหารแบบประชาธิปไตยทั้งนี้ โดยอาศัยอุดมการณ์ของการพัฒนาและนโยบายทางการบริหารที่มุ่งจะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมชาติให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบท

จากนี้เราจะเห็นว่าจุดเด่นของหนังสือมีไต่อยู่ที่การเสนอเรื่องใหม่ให้แก่วงวิชาการ แต่ได้แก่การรื้อฟื้นเอาทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ที่สังคมของเรากันเคยมาประยุกต์กับการปฏิบัติงานจริงที่เกิดขึ้นในประเทศ ตัวอย่างหลักที่ผู้เขียนใช้ตลอดเล่มก็คือ Puebla Project ในเม็กซิโก สิ่งนี้ น่าจะทำให้ผู้อ่านที่ยังสับสนกับการปรับใช้ทฤษฎีเกิดความเข้าใจว่าจะนำเอาความคิดที่เป็นนามธรรม Humanistic – Democratic and Participative Management ไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างไร มาถึงจุดนี้จึงน่าจะวิเคราะห์ได้ว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะมีประโยชน์ยิ่งต่อนักวิชาการและนักปฏิบัติการ หรือเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

ข้อสังเกตของผู้วิจารณ์มีว่า หนังสือเล่มนี้มิได้ช่วยให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งมีความจำเป็นยิ่งถ้าหากจะนำเอาทฤษฎีทางการบริหารแบบตะวันตกเข้ามาใช้กับการพัฒนาชนบทในสังคมด้อยพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาชนบทเป็นการเผชิญกับปัญหาทางสังคมและการเมืองสมบูรณแบบที่จำเป็นจะต้องนำเอาตัวแปรแทรกซ้อนทางด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากตัวแปรทางพฤติกรรมเข้ามาพิจารณาประกอบด้วยสิ่งนี้มิได้เป็นความผิดของผู้เขียน ผู้วิจารณ์เห็นว่าถ้าจะให้การอ่านหนังสือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นผู้อ่านควรติดตามหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชนบทที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้มุ่งเน้นซึ่งจะทำให้ ผู้อ่านสามารถมองภาพรวมของการพัฒนาชนบทได้อย่างเป็นระบบและมีความกว้างขวางขึ้น

แต่ทั้งนี้ผู้วิจารณ์ก็ได้ให้ความหมายว่าหนังสือเล่มนี้มีที่ค้นที่คับแคบ เพราะผู้เขียนได้ให้ข้อคิดทางการบริหารที่กว้างขวางและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ในสถาบันการศึกษาในบ้านเรามากพอสมควร

ปลกรณ์ ปรีชากร